

Svea hovrätt
Mark- och miljööverdomstolen
svea.avd6@dom.se

Yttrande M 4863-25

Vissa inledande synpunkter m.m.

Trafikverket har förelagts att yttra sig över aktbilaga 13 samt där tillhörande bilagor. Föreningarnas yttrande medför ingen ändring i sak för Trafikverket men bemöts nedan. I detta yttrande utvecklar Trafikverket även vissa tidigare resonemang.

Inledningsvis kan konstateras att föreningarna återigen argumenterar för att samtliga punkter i 14 § artskyddsförordningen ska prövas. I likhet med mark- och miljödomstolen i det nu överklagade avgörandet instämmer Trafikverket i att punkt 1 och 3 är slutligt avgjorda i lagakraftvunnen dom från mark- och miljödomstolen den 13 april 2023 med målnummer M 2889-22.

Mindre hackspettens bevarandestatus påverkas inte av sökt dispens

Den avgörande frågan i målet är om den sökta dispensen försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde eller inte. Trafikverket, i likhet med länsstyrelsen, anser inte att den ansökta dispensen försvårar detta.

Av Naturvårdsverket och Skogsstyrelsens gemensamma riktlinje för skogsbruk¹ framgår följande:

En arts bevarandestatus betraktas som gynnsam när:

- uppgifter om artens populationsutveckling visar att den på lång sikt kommer att förbli en livskraftig del av sin livsmiljö, och
- dess naturliga utbredningsområde varken minskar eller sannolikt kommer att minska inom en överskådlig framtid, och
- det finns, och sannolikt kommer fortsätta att finnas, en tillräckligt stor livsmiljö för att artens populationer ska bibehållas på lång sikt.

¹ Naturvårdsverket dnr Nv-04620-24, version 2.1. 2024-06-20

Trafikverket har under de provningar som förevarit sedan ärendet inleddes år 2017 presenterats ett omfattande material avseende arten mindre hackspett. Ett flertal inventeringar och bedömningar har genomförts och bilden av hur aktuellt projekt kan påverka arten är tydlig – det är fråga om en mindre (möjligen till och med blygsam) påverkan som inte är i strid med någon av de ovan nämnda punkterna.

Det är fråga om en stabil population av mindre hackspett, både lokalt och regionalt. Det ska i detta sammanhang noteras att den lokala populationen av mindre hackspett sannolikt inte tidigare varit på en sådan hög nivå som nu. Detta i kombination med de positiva effekter som erhålls genom de skötselåtgärder som vidtas ger mindre hackspett fortsatt goda förutsättningar för att uppfylla de ovan tre kriterierna.

Biokonsult kritiserar återkommande Trafikverket för populationsberäkningen av mindre hackspett inom den lokala populationen (jfr. Fritz 2018). Det kan nämnas att det förfarande som Trafikverket har använt vid beräkning av antal par av mindre hackspett inom den lokala populationen har varit föremål för extern expertgranskning i slutet av 2019 av Martin Green vid Lunds universitet. Beräkningarna har därvid bedömts var "rimliga och trovärdiga" (Green 2020).

Noteras ska även att Biokonsult synes mena att en art där en minskning av populationen pågår eller kan förväntas, omöjligen kan anses ha en gynnsam bevarandestatus. Detta är ett felaktigt resonemang. Trafikverket har i överklagandet refererat till Mark- och miljööverdomstolens avgörande i mål M 690-24. I det målet var fråga om en liknade situation som den nu aktuella (arten var rödlistad i samma hotkategori och av samma skäl). Slutsatsen av det avgörandet är att en rödlistning i sig inte medför en ogynnsam bevarandestatus utan endast att det är en del i en större bedömning som måste göras av arten och den faktiska situationen.

Inventering av mindre hackspett år 2025

Som nämnades i överklagandet hade Trafikverket en i år inplanerad inventering av mindre hackspett inom området för den planerade vägen. Resultatet framgår av bilaga 1. Sammanfattningsvis kan sägas att inventeringen bekräftar att mindre hackspett fortfarande är bofast i området men att det påträffades ett revir mindre vid årets inventering än innan (2-3 st. istället för 3-4 st.).

Fynddata från artportalen

I samband med detta kan även föreningarnas uppfattning² till hur de olika häckningskriterierna ska användas kommenteras. Om endast aktivitetskategorierna trolig och säker häckning används vid uttag av fynddata från Artportalen skulle t.ex. ingen av de noteringar som gjordes vid Naturcentrums/Trafikverkets inventering 2025 komma med i ett sådant uttag. Detta eftersom de enskilda fynden endast motsvarar möjlig häckning. Även aktivitetskategorin permanent revir förs till möjlig häckning i Artportalen till skillnad mot atlasinventeringens trolig häckning. Det skulle resultera i att det helt saknas revir av mindre hackspett inom inventeringsområdet vid planerad väg under 2025 med Biokonsults³ utvärderingsmetod. Detta visar tydligt på begränsningen av att göra ett sådant snävt uttag. Fågelskådare inkluderar inte heller konsekvent häckningskriterier i sina rapporter. Den sammanlagda konsekvensen blir den att mindre hackspettens förekomst och utbredning underskattas grovt. Det ges en mer rättvisande bild av mindre hackspettens förekomst om uttag görs av alla rapporterade fynd av arten under häckningstid, dvs. april–juni⁴.

Antal par i den regionala populationen

Vidare anger Biokonsult att i kommande nyutgåva av "Fåglarna i Sverige" har antalet revir av mindre hackspett räknats ner med nästan 40 % för både Bohuslän och Västergötland. Efter kontakt med bokens ansvarige författare har detta visat sig vara felaktigt. Enligt uppgift till Trafikverket har det visat sig att metoden att skatta populationsstorleken för mindre hackspett i den första upplagan av "Fåglarna i Sverige" (Ottosson m.fl. 2012) underskattade antalet häckande par, inte minst i Bohuslän. Trots hänsyn till en nedgång i Sverige sedan den första upplagan av "Fåglar i Sverige" 2012, bedöms idag Bohuslän ha 200 par, Halland 180 par och Sverige totalt 5 100 par. Det innebär att antalet par i den regionala populationen blir omkring 400 par, dvs. i storleksordning vad Trafikverket har angett tidigare (Bohuslän 200 par, Göteborg utom bohusdelen 30 par samt Halland 180 par).

² Aktbilaga 15, sid. 2

³ Försättningsvis "Biokonsult"

⁴ Detta har även tidigare påpekats av Trafikverket i det nu överklagade målet (M 1807-24, aktbilaga 14, sid. 3)

Boken "Fåglar i Sverige" ligger för närvarande i tryck och kommer sannolikt finnas tillgänglig under september 2025 (Ottosson m.fl. 2025).

Art-areasambandet är inte tillämpligt i detta mål

Föreningarna tar för första gången under ärendets handläggning upp begrepp som "art-areasamband" och "utdöendeskuld" samt för en argumentation om att dessa är relevanta för vägområdet vid Onsala.

Dessa begrepp är viktiga inom aktuell ekologi och naturvård. De har dock inte någon tillämpning på aktuellt lövskogslandskap och den nuvarande lokala populationen av mindre hackspett, detta beroende på lövskogens historik. Dagens lövskog har vuxit fram under senare tid från ett tidigare i det närmaste trädlöst ljunghedlandskap på 1600–1800-talet. Efter en successivt upphörd hävd av detta hedlandskap har skog vuxit upp och slutit sig till att omfatta allt större arealer i området.

Ett öppet hedlandskap är inte en livsmiljö för mindre hackspett. Den enda större sammanhängande lövskogen i området under lång tid fanns på Särö. Men inte heller där kan man vara säker på att mindre hackspett fanns på grund av skogens isolerade läge. Först från mitten av 1800-talet framträder mycket små lövskogar på kartan, bland annat inom och utanför inventeringsområdet vid Onsala (karta 1). Skogen expanderade sedan alltmer under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Men det mesta av skogen på den ekonomiska kartan från 1920-talet avser tallskog. Under 1900-talets gång expanderar dock även lövskogen alltmer. Ännu 1960 visar flygbilder från Onsalahalvön på ett betydligt mycket skog- och lövfattigare landskap än idag (karta 3).

Under perioden 1974–1983 genomfördes den första atlasinventeringen av häckfåglar i Sverige (Svensson m.fl. 1999). Mindre hackspett noterades då som möjlig-säker häckfågel i fem av tio ekonomiska kartblad inom området för den lokala populationen på Onsalahalvön (Wirdheim 2014). Lövskogens yta ökade sedan ytterligare i slutet av 1900-talet, och det gjorde av allt att döma även utbredningen av mindre hackspett. Under den andra atlasinventeringen 2003–2009 noterades mindre hackspett nämligen som möjlig-säker häckfågel i nio av tio ekonomiska kartblad inom området för den lokala populationen (Wirdheim 2014), vilket i stort motsvarar dagens utbredningsbild.

Samma utveckling har noterats i fågelatlasen för Göteborg med kranskommuner, nämligen 44 atlasrutor med möjlig-säker häckning 1973–1984 jämfört med 68 atlasrutor 2004–2007 (Aronsson 2009).

Under 2018 upprättade Naturvårdsverket en marktäckedatabas⁵ över naturtyper i Sverige. Lövskogsarealen kan beräknas uppgå till 3 767 ha inom området för den lokala populationen för mindre hackspett. Lövskogen utgör här en betydande andel av den totala arealen skog, eftersom gran inte planterats här i samma utsträckning som i övriga Halland. Många av dessa lövskogar har inte heller utsatts för ett rationellt skogsbruk och har därmed kunnat utveckla död ved och andra kvalitéer lämpliga för mindre hackspett.

Dagens lövskog inom området för den lokala populationen av mindre hackspett vid Onsala har inte haft så stor utbredning som idag sedan 1500-talet. Mindre hackspett kan i nutid därmed bedömas ha den största populationen och utbredningen i den lokala populationen på Onsalahalvön, liksom i övriga kustnära delar av Västsverige, på flera hundra år (jfr Ahlén m.fl. 2022)⁶. Läget för mindre hackspett och dess livsmiljö lövskogen kan i detta aktuella område alltså inte liknas vid de livsmiljöer av olika naturtyper som på kort tid fragmenterats samt minskat kraftigt i utbredning och i habitatkvalitet från en tidigare mycket mer omfattande förekomst (liknande regnskogen i Tropikerna). Det är däremot mycket relevant för ljunghed, en livsmiljö som minskat avsevärt sedan 1800-talet. Lövskog har istället successivt adderats till området i en omfattning som överstigit den som bebyggelseexpansion och exploatering tagit i anspråk. Den markexploatering som har ägt rum i samband med större bostadsutbyggnad under mitten av 1960-talet och framåt har i huvudsak tagit jordbruksmark i anspråk, medan lövskogsområden i stor utsträckning har förblivit opåverkade, se karta 3 och 4 nedan. Påståendet att vägområdet kan vara ”ett kvarvarande skogsfragment med utdöendeskuld” saknar således grund.

⁵ skyddadnatur.naturvardsverket.se

⁶ Detta utvecklas även i Trafikverkets överklagande, sid. 9

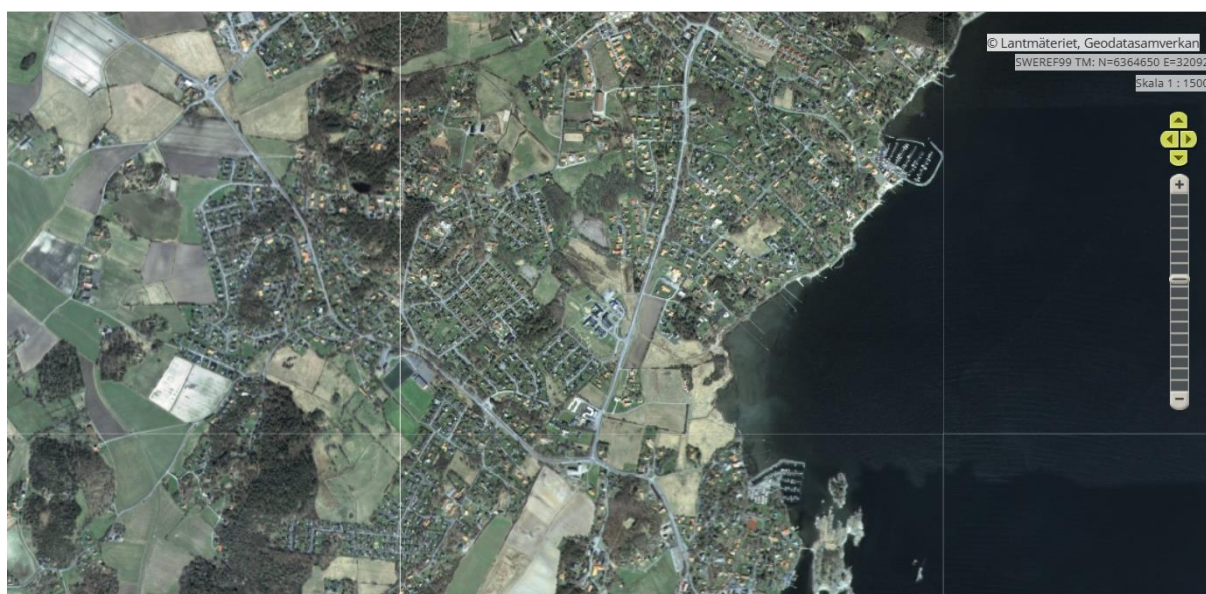
Karta 1
Utbredning av skog ca 1850 inom den lokala populationen för mindre hackspett baserad på Generalstabens topografiska kartor (Malmström 1939). Kartan visar ett i det närmaste skoglöst ljunghedslandskap. Endast på Särö fanns större skogsområden.

Karta 2
Skogens utbredning 2018 (Nationella marktäckedata, Naturvårdsverket). Mörkgrön färg anger barrskog och ljusgrön färg anger lövskog på båda kartorna. I nutid har förhållandet mellan öppen mark och skog omvänts, så att landskapet numera domineras av skog. Särskilt lövskog har en stor utbredning.

Karta 3 Området nordväst om Gottskär (Rydet, Lyngsås) år 1960.

Karta 4 Området nordväst om Gottskär (Rydet, Lyngsås) år 2020. Vid en jämförelse med karta 3 ovan framgår det tydligt att den bebyggelse som tillkommit sedan år 1960 till största delen har tagit jordbruksmark i anspråk. Skogspartierna är nästintill opåverkade.

Spridning och genetiskt utbyte till Onsalahalvön

Aktuell spridning och genetiskt utbyte mellan populationer har ingående redogjorts för i överklagandet i detta mål⁷. Det torde egentligen vara svårt att ytterligare utveckla detta resonemang och det är för Trafikverket och anlitade konsulter något svårt att förstå vad som föreningarna egentligen anser saknas.

Det torde dock kunna konstateras att det exempelvis inte är vetenskapligt möjligt att i förväg bevisa hur en population (exempelvis den av föreningarna nämnda Billdalspopulationen) kommer att utvecklas, endast göra vissa bedömningar. De krav som föreningarna för fram avseende ytterligare utredningar är varken rimliga eller möjliga att genomföra.

Naturcentrum AB:s avgränsning av den lokala populationen följer artens ekologiska krav och spridningsbiologiska beteenden. Det innebär att arten följer landskapets karaktär och innehåll av kvalitativa lövskogsmiljöer⁸.

En eventuell framtida exploatering av Onsala

Huruvida färdigställandet av ny väg 940 kommer leda till en ökad exploatering kan sägas vara en fråga som inte direkt omfattas av prövningen i målet. Det kan dock konstateras att sådan exploatering, precis som byggnationen av aktuell väg, måste följa samma regelverk avseende artskydd och annan miljörettslig lagstiftning som Trafikverket.

”Skyddsåtgärder” i form av veteranisering

Även denna fråga har Trafikverket utförligt redogjort för i överklagandet⁹. Frågan berörs även i detalj i bilaga 2 till nyss nämnda överklagande samt i villkorsbilaga 6 till dispensansökan. Trafikverket bedömer att de sammantagna skötselåtgärderna med veteranisering, granröjning, skapande av död ved har haft avsedd effekt, dvs. en påtaglig ökning av lämpliga habitat för mindre hackspett (och andra organismer).

⁷ Exempelvis sidorna 5-6

⁸ Sidorna 8-10 i överklagandet.

⁹ Sidorna 14-15

Ett visst tillägg kan dock göras avseende frågan om avståndet mellan det påverkade området och åtgärdsområdena. När det är fråga om kompensationsåtgärder kan områdena koloniseras av individer från andra platser än just från den ytan som går förlorad och därför är avståndet mindre viktigt. I det här fallet ligger åtgärdsområdena dock inom området för den lokala populationen av mindre hackspett. Det finns tydliga lövskogsstråk som skapar konnektivitet mellan åtgärdsområdena och andra kärnområden inom den lokala populationen.

Beträffande tidsaspekten på de gällande avtalen för, precis som framfördes i överklagandet, Trafikverket diskussioner med de aktuella fastighetsägarna kring en förlängning av avtalstiden från nuvarande år 2031 till 2045. Detta kan sammantaget säkerställa varaktighet av åtgärderna under minst 25 år. När en sådan förlängning är klar är vid dags dato inte klart.

Fredrik Niord

Bilagor

Inventering av mindre hackspett 2025 utmed planerad v. 940, Sträckan
Rösan–Forsbäck, Kungsbacka kommun Naturcentrum AB, **Bilaga 1**.

Referenser

- Fritz, Ö. 2018. Antalsuppskattning av den lokala populationen av gröngöling och mindre hackspett på Onsalahalvön. Naturcentrum AB i pdf-fil till WSP och Trafikverket 20218-08-31. PM 7 sidor.
- Green, M. 2020. Svar till Trafikverket på frågor om Mindre hackspett och Gröngöling från möte 2019-12-11. Lund 2020-01-09. 4 sidor.
- Malmström, C. 1939. Hallands skogar under de senaste 300 åren. Meddelande från Statens Skogsförsöksanstalt, 31, 171–300.
- Ottosson, U., Ottvall, R., Elmberg, J., Green, M., Gustafsson, R., Haas, F., Holmqvist, N., Lindström, Å., Nilsson, L., Svensson, M., Svensson, S. & Tjernberg, M. 2012. Fåglarna i Sverige – antal och förekomst. SOF, Halmstad.
- Ottosson, U., Wirdheim, A., Elmberg, J., Green, M., Gustafsson, R., Haas, F., Liljebäck, N., Lindström, Å., Nilsson, L., Ottvall, R., Svensson, M., Svensson, S. & Tjernberg, M. 2025. Fåglarna i Sverige – antal och förekomst, 2:a uppl. Avium förlag, BirdLife Sverige.